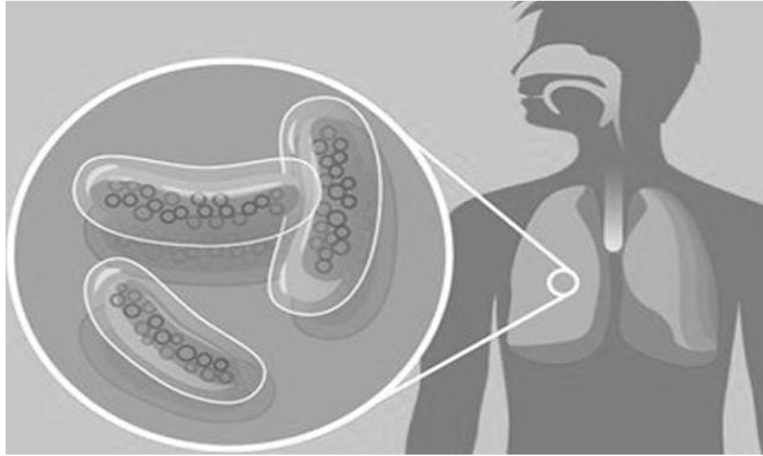

Adı vahiməli, özü incə dərd: vərəm

Dünya əhalisinin təxminən dörd-də birinin vərəm bakteriyalarına yoluxduğu təxmin edilir. Vərəm ən çox ağciyərlərə təsir edən bakteriyaların yaratdığı yoluxucu bir xəstəlikdir. Vərəmli insanlar öskürdükdə, asqırdıqda və ya tūpürdükdə xəstəlik yayıldığı üçün xəstələrin müalicə dövründə izolyasiyası vacibdir. Lakin vərəm qarşısı alına və müalicə edilə bilən xəstəlikdir.

Ümumiyyətlə, vərəm infeksiyası olan insanlar özlerini xəstə hiss etmirlər və yoluxucu deyillər. Körpələr və uşaqlar yoluxduqları təqdirdə xəstəliyin inkişaf riski daha yüksəkdir, çünki onların müalicə və izolyasiyası nisbətən məşəqqətli olur. Vərəm xəstəliyi adətən antibiotiklərlə müalicə olunur və müalicə olmasa ölümcül ola bilər. Lakin unutmaq lazım deyil ki doğru müalicə aparıldığı təqdirdə vərəm qorxulu və ölümcül olmur.

Bəzi ölkələrdə vərəmin qarşısını almaq üçün körpələrə və ya kiçik uşaqlara Basil Kalmet-Gerin (BCG) peyvəndi vurulur. Peyvənd vərəmdən ölümlərin qarşısını alır və uşaqları vərəmin ağır formalarından qoruyur. Əgər səhhətinə diqqət etməzsə inan orqanizmindəki müəyyən xəstəliklər də insanın vərəm xəstəliyi riskini artırır. Diabet (yüksək qan şəkəri), zəifləmiş immun sistemi (məsələn, HIV), qidalanma çatışmazlığı, tütün

istifadəsi və spirtdən mütəmadi istifadə insanın vərəm xəstəliyi ilə mübarizə sistemini zəiflədir. Vərəm xəstəliyi bakteriyalar bədəndə çoxaldıqda və müxtəlif orqanlara təsir etdikdə baş verir. Vərəm simptomları bir neçə ay ərzində yüngül ola bilər, buna görə də bilmədən vərəmi başqalarına yaymaq mümkündür. Simptomlar bədənin hansı hissəsində vərəmin olmasından asılıdır. Vərəm adətən ağciyərlərə təsir etsə də, böyrəklərə, beyinə və onurğaya da ciddi zərər verə bilər. Vərəm xəstəliyi olan bəzi insanlarda heç bir simptom yoxdur, lakin yenə də vərəmi yayı bilər. Əgər uzunmüddətli öskürək (bəzən qanlı), sinə və kürək ağrısı, zəiflik, yorğunluq, çəki itkisi, qızdırma və gecə tərləmələri varsa vərəmə yoluxmuş ola bilərsiniz.

Vərəm üçün erkən müalicə xəstəliyin yayılmasının qarşısını almağa və sağalma şansınızı artırmağa kömək edə biləcəyi üçün uzun müddət davam edən öskürək, qızdırma və izah olunmayan çəki itkisi kimi simptomlarınız varsa, mütləq tibbi yardım alın. Əgər risk qrupunuz artıbsa, məsələn, HIV-ə yoluxmusunuzsa və ya evinizdə və ya iş yerinizdə vərəm olan insanlarla təmasdasınızsa, vərəm üçün mütləq müayinədən keçin.

Vərəmin profilaktik müalicəsi infeksiyanın xəstəliyə çevrilməsinin

qarşısını alır. Vərəminiz varsa, mütləq gigiyena qaydalarına əməl edin, o cümlədən digər insanlarla təmasdan çəkinin və maska taxın, öskürərkən və ya asqırarkən ağzınızı və burnunuzu örtün, bəlgəmi və istifadə olunmuş salftələri düzgün şəkildə utiliasiya edin, qidalanma zamanı istifadə etdiyiniz qabları ailə üzvlərinin istifadəsinə verməyin.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı vərəm əlamətləri və simptomları olan bütün insanlarda ilkin diaqnostik testlər kimi sürətli diaqnostik testlərin istifadəsini tövsiyə edir. ÜST tərəfindən tövsiyə edilən sürətli diaqnostik testlərə biomarker əsaslı tibbi yardım nöqtəsi testləri və molekulyar analizlər daxildir. Bütün bu testlər dəqiqdir və nümunə toplandıqdan sonra 48 saat ərzində müalicəyə istiqamət vermək üçün vacibdir. Bu testlərin istifadəsi vərəmin, xüsusilə dərmana davamlı vərəmin erkən aşkarlanmasında böyük irəliləyişlərə səbəb olur.

Dərmanlara davamlı vərəm də daxil olmaqla, vərəm formalarının, eləcə də HIV ilə əlaqəli vərəm və uşaq vərəminin diaqnozu bəzən müəkkəb ola bilər. ÜST xəstəliyi erkən və dəqiq aşkar etmək şansını artırmaq, bu vərəm formalarını aşkar etmək üçün xüsusi nümunə növlərini, testləri və strategiyaları tövsiyə edir, dünya ölkələrində bununla bağlı təbliğat aparır. Vərəm xəstəliyi xüsusi antibiotiklərlə müalicə olunur. Müalicə həm vərəm infeksiyası, həm də xəstəlik üçün tövsiyə olunur. Ən çox istifadə edilən antibiotiklər rifampisin, izoniazid, pirazinamid və etambutoldur. Effektiv olması üçün dərmanları 4-6 ay ərzində gündəlik qəbul etmək lazımdır. Dərmanları erkən və ya tibbi məsləhət olmadan dayandırmaq təhlükəlidir, çünki bu, bədəndəki vərəm bakteriyalarının antibiotiklərə qarşı müqavimət göstərməsinə səbəb ola bilər. Standart dərmanlara cavab verməyən vərəm dərmana davamlı vərəm adlanır və müxtəlif xüsusi dərmanlarla diqqətli müalicə tələb edir.

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə “elmi insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması” istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Dərmanlara davamlılıq vərəm dərmanlarının düzgün istifadə edilməməsi, həkim tərəfindən səhv reseptlərin təyin edilməsi, keyfiyyətsiz dərmanların qəbulu və ya xəstələrin müalicəsinə vaxtından əvvəl dayandırması nəticəsində yaranır. Bu vərəm növü vacib vərəm dərmanı olan rifampisin və izoniazidlərə cavab verməyən bakteriyaların yaratdığı bir vərəm formasıdır. Dərmana davamlı vərəm daha bahalı və daha çox yan təsire malik olan digər dərmanlardan istifadə etməklə müalicə edilə və sağala bilər. Vərəm dünyanın hər yerində baş verir. 2024-cü ildə ən çox vərəmə yoluxma halı Cənub-Şərqi Asiya bölgəsində (34%), ardınca Qərbi Sakit Okean bölgəsində (27%) və Afrika bölgəsində (25%) qeydə alınıb. Yeni vərəm yoluxmalarının təxminən 87%-i vərəmin yüksək olduğu 30 ölkədə baş verib və global ümumi sayın üçdə ikisi Hindistanda (25%), İndoneziyada (10%), Filippində (6,8%), Çində (6,5%), Pakistanda (6,3%), Nigeriyada (4,8%), Konqo Demokratik Respublikasında (3,9%) və Banqladeşdə (3,6%) qeydə alınıb. İlk beş ölkə global ümumi sayın 55%-ni təşkil edib.

Global miqyasda vərəmdən müalicə alan insanların və onların ailələri

nin təxminən 50%-i ciddi maliyyə problemi ilə üzləşir. İmmun sistemi zəif olan, məsələn, HIV, qidalanma çatışmazlığı, diabet xəstələri və ya bütün istifadə edən insanların xəstələnmə riski daha yüksəkdir. Qlobal miqyasda 2024-cü ildə qidalanma çatışmazlığı ilə əlaqəli təxminən 0,97 milyon, diabetlə əlaqəli 0,93 milyon, spirtli içki istifadəsi ilə əlaqəli 0,74 milyon, siqaret çəkmə ilə əlaqəli 0,70 milyon və HIV infeksiyası ilə əlaqəli 0,57 milyon yeni vərəmə yoluxma halı qeydə alınıb.

Dünya ölkələri, global təşkilatlar vərəmə son qoymaq üçün səhiyyə sistemində ciddi investisiyalar yatırır. 2023-cü ildə BMT-nin yüksək səviyyəli vərəm iclasında razılaşdırılmış global hədəflərə çatmaq üçün 2027-ci ilə qədər vərəmin qarşısının alınması, diaqnozu, müalicəsi və qayğısı üçün hər il 22 milyard ABŞ dolları tələb olunur. Hər nə qədər adı vahiməli olsa da vərəm müalicə edilə bilən xəstəlikdir və doğru dərmanların təbiiqi zamanı ölüm halı qeydə alınmır. Problem dərmanların təminatında, qidalanma səviyyəsinin aşağı olmasında və vərəmdən başqa paralel xəstəliklərin olmasındadır.